

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

Κάποια στιγμή έρχεται το πλήρωμα του χρόνου και αναγκάζεσαι να σκύψεις τη ματιά σου σε κείμενα που δεν είχες μέχρι τότε διαβάσει. Μπορεί να είναι κάποια υποχρέωση ή απλά μια κουβέντα που άκουσες στη φιλική συντροφιά και σου κίνησε την περιέργεια να δεις τι κρύβεται πίσω από το πρόσωπο - συγγραφέα του κειμένου.

Προσωπικά θέλησα να ανταποκριθώ στο κάλεσμα του εκλεκτού φίλου κ. Γ. Κουρκούτα και να γράψω για τον Μ. Καραγάτση συμμετέχοντας έτσι στα δρώμενα για τα εκατό χρόνια από τη γέννησή του που αποδίδονται φέτος στο πρόσωπό του και στο έργο του.

Δεν επεδίωξα να ασχοληθώ με το συγγραφικό έργο με σκοπό να βρω μέσα σε αυτό ψεγάδια ή καλά στοιχεία, ή να ανακαλύψω τι είδους άνθρωπος υπήρξε ο Μ. Καραγάτσης στη ζωή και στο έργο του.

Είναι γνωστό ότι ο Μ. Καραγάτσης υπήρξε ο νέος γνήσιος συγγραφέας της γενιάς του '30. Ένας μυθιστοριογράφος ο οποίος με οδηγό την εκρηκτική και τολμηρή φαντασία του πλάθει τις μορφές των ηρώων του και τους παρουσιάζει μπροστά μας ολοζώντανους και πειστικούς. Μέσα από το έργο του αναδύεται ο άνθρωπος και κοντά του πολλοί άλλοι γνήσιοι ανθρώπινοι τύποι που δίνουν μια πρόσθετη αμεσότητα στο έργο του.

Η ποικιλία των θεμάτων, η ιστορική αναφορά διαφόρων γεγονότων, η περιγραφή της φύσης με τις μυρωδιές των λουλουδιών και των δέντρων, τα κύματα της θάλασσας, τα νερά των λιμνών και των ποταμών γίνονται τα στοιχεία εκείνα που χρωματίζουν τον οργιαστικό ερωτισμό των ηρώων στα διηγήματά του.

Αυτό ήταν που κέντρισε το ενδιαφέρον μου καθώς διάβαζα το γραπτό του λόγο μέσα στα μικρά και μεγάλα διηγήματα.

Άρχισα την περιπλάνηση μέσα από σελίδες με τη χαρακτηριστική γραφή της εποχής του, τα μικρά γράμματα τις περισπωμένες τις οξείες τις δασείες και τα πολλά θαυμαστικά. Από τις πρώτες σελίδες που διάβασα ένα περίεργο συναίσθημα άρχισε να με καταλαμβάνει. Προσπάθησα να καταλάβω την αιτία που προκάλεσε μέσα μου αυτό το συναίσθημα. Σκέφτηκα, ίσως να είναι ο ήρωάς του, το περιβάλλον, ή ο φυσικός χώρος μέσα στον οποίο διαδραματίζεται η υπόθεση του έργου. Δεν κράτησε για πολύ όμως αυτή η σκέψη, μπροστά μου, καθώς τα μάτια ρουφάνε τις μικρές λέξεις ξετυλίγεται ο διάλογος, ή ο μονόλογος του ήρωα μέσα από τις σκέψεις του. Συγκλονίστηκα, η γλώσσα που μιλούσαν ο ήρωας και τα πρόσωπα, η γλώσσα που άκουγαν χάιδευε τα αυτιά μου με την τραχύτητά της.

Δεν είναι η γλώσσα που μιλούσαν στους κύκλους της αστικής τάξης την εποχή του Καραγάτση. Είναι όμως η ζωντανή γλώσσα που μιλούσε όλη

η χώρα την ίδια εποχή. Η γλώσσα που ακουγότανε μόνο σε γειτονιές με χαμόσπιτα, σε κρασοπουλιά και καταγώγια.

Δεν άφησα να με σοκάρει τίποτα από αυτά που διάβαζα, μόνο διάβαζα. Κάποια στιγμή έπρεπε να διακόψω το διάβασμα, έπιασα τον εαυτό μου να δυσανασχετεί για την υποχρεωτική διακοπή. Όταν άρχισα πάλι να διαβάζω κατάλαβα ότι δεν ήταν η μαγεία της ανάγνωσης που με είχε συνεπάρει, ήταν κάτι άλλο, ήμουν μέσα στο βιβλίο, είχα γίνει ένα με τα πρόσωπα, συμμετείχα με αγωνία σε όλα τα δρώμενα της ιστορίας. Υπήρξαν στιγμές που καθώς διάβαζα έπαιρνα μέρος φωναχτά στο διάλογο. Οι αισθήσεις μου σε εγρήγορση, τα μάτια μου κάπου – κάπου χανόντουσαν μέσα στο χρόνο του χθες, μια λύπη ακολουθούσε το σαρκαστικό γέλιο ή τις χοντράδες που ξεστόμιζαν οι παρακατιανοί ήρωες.

Καθόμουν δίπλα στο συγγραφέα, καθώς παρακολουθούσε τα πρόσωπα που με τόση μαστοριά είχε σμιλέψει την ψυχή τους πάνω στη μορφή και στα λόγια τους, με έβαλε και μένα στο παιχνίδι του, δεν ήμουν μια αναγνώστρια που διάβαζε, ήμουν ένα ακόμη πρόσωπο στην ιστορία του. Καθισμένος στο κέντρο της συντροφιάς κοίταζε όλα τα πρόσωπα, η δίνη που τα είχε συμπαρασύρει έκανε τα μάτια του να πετάνε σπίθες να φλογίζουν το πρόσωπό του καθώς άπλωνε τα χέρια και αγκάλιαζε στοργικά κάθε τους κίνηση. Πονούσε όταν έβλεπε τον ξεπεσμό τους, ζώηρευε όταν προσπαθούσαν να ζήσουν με όποιο τρόπο τους ήτανε μπορετό. Έσκυβε το κεφάλι και ίσως κάποια δάκρυα να κυλούσαν κρυφά κάτω από τα μεγάλα του μάτια, ενώ μια ησυχία απλωνότανε στο χώρο, και μόνο οι ματιές των ηρώων του έδειχναν ζωντανές.

Και τότε σηκωνότανε όρθιος, και τα χείλη του ψέλλιζαν

(Βασιλική. το Νερό της Βροχής –)

« και τούν Αλήπασια θα σκότ' να σε πάρου από το χαρέμι τ' να σ'έχου δική μ'! Καταδική μ'. Μα ησύ δεν ήθελες! Αγάπαγες κι 'έμένα, σ'αρέγαν και τα φλουριά του Αλήπασια. Σκρόφα!

Κι αν είσαι ζωντανός σήμερα, Κίτσο Γκιώνη του χρωστάς σε τούτο δα το μπράτσο. Και σύ, Κίτσο Γκιώνη, με βρίζεις σκρόφα.... Βρίσε με, Κίτσο Γκιώνη! Φτύσε με! »

'Αύσσαζε ο μαϊστρος εκείνη τη νύχτα'

Και σαν άγγελος έδινε το χέρι του και ανέβαζε στα ουράνια τις πεσμένες ψυχές, να βρουν τον αναπαμό που δεν βρήκαν στη γη.

Χωρίς να το καταλάβω μπλέχτηκα στα δαιδαλώδη μονοπάτια της γραφής του Μ. Καραγάτση, είναι φανερό ότι σοκάρει η εμμονή του να δείχνει τα κατάβαθα της ψυχής των ανθρώπων καθώς προσπαθούν να αγκιστρωθούν από οπουδήποτε για να επιζήσουν, για να μπορούν να περπατάνε πάνω στη γη, να αλλάζουν κουβέντες να συχνωτίζονται, να

παλεύουν να πάρουν ζωή μέσα από την ανάσα του συντρόφου ή του εχθρού τους..

- Βρέθηκα με την ψυχή άδεια καθώς στράγγιξε όλο μου το μεδούλι στις γραμμές με τα μικρά γράμματα.

-
(*Τα χταποδάκια – Το νερό της Βροχής.*)

‘Μας κοίταγε και πρόσμενε κατανόηση, σαν άνθρωπος από τους ανθρώπους. Μα μόνο φάτσες παγωμένες αντίκρισε, μάτια γεμάτα σκληράδα και κακία. Κακία ανθρώπινη’

Και τότε η πένα του Καραγάτση δίνει την τελειωτική γροθιά του στην ανθρώπινη κακία.

‘Που πάς; τον ρώτησα.

- *Πάω να κάνω εμετό... είπε. ήταν κατακίτρινος.’*

-
Αρκετές φορές στη ζωή μου χρειάστηκε να κρύψω τα συναισθήματα που ένοιωσα σε διαφορετικές στιγμές. Διαβάζοντας όμως τον Μ. Καραγάτση και με την ωριμότητα της ηλικίας πλέον βρίσκω ότι μέσα στις σελίδες του έργου του άφησα ελεύθερα να κυλήσουν κάποια δάκρυα, ταραχτήκα από τη σκληρότητα της ζωής, δειλίασα και εγώ μπροστά στην αδυναμία των αντιηρώων του

Στην τριλογία του ‘Κόσμου που πεθαίνει’ και γύρω από τον ένα και μοναδικό άνθρωπο το Μίχαλο Ρούση εκτυλίσσονται άπειρα γεγονότα ιστορικών περιόδων που διεκδικούν πίσω από τα παρασκήνια την διαμόρφωση της αντίληψης του συγγραφέα για τη ζωή και τη μοίρα του ανθρώπου.

Το 1944 γράφει τον Κοτζάμπαση του Καστρόπυργου σε μια δύσκολη και περίεργη εποχή και το τοποθετεί μέσα στα ιστορικά και κοινωνικά δεδομένα του 1821.

Ο Μίχαλος Ρούσης δεν είναι ήρωας, είναι όμως ένας αληθινός άνθρωπος και εδώ ο Μ. Καραγάτσης καθώς τον πλάθει μας εκφράζει τον συνδυασμό της ανθρώπινης ύπαρξης. Ένας τέτοιος άνθρωπος σαν τον Μίχαλο Ρούση μπορεί να είναι δειλός και προδότης, και πατριώτης, να θυσιάζεται και να θυσιάζει. Πίσω από το πρόσωπο του Μίχαλου Ρούση διαφαίνεται ο εξωμότης πρόγονος και ίσως η προσπάθεια του Μ. Καραγάτση να αιτιολογήσει το μειωτικό γεγονός για τη φήμη της οικογένειάς του.

«Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου»

. «Έρχονται οι Τούρκοι» χωρίς να έχει συνειδητοποιήσει ότι η φωνή έρχεται από την άλλη πλευρά. Απέναντί του τέσσερις σπαχήδες του κόβουν το δρόμο καθώς το έχει βάλει στα πόδια για να γλιτώσει. Το μόνο που

ήξερε ήταν πως έπρεπε να σκοτώσει τους Τούρκους πριν προφτάσουν να τον σκοτώσουν αυτοί.

«Χτυπούσε. Χτυπούσε, έπρεπε να γλιτώσει τη ζωή του. Και για να την γλιτώσει, έσφαζε.»

- Τότε όλα έσπασαν μέσα του. Βαρέθηκε! Ότι είναι να γίνει, ας γίνει! Να πεθάνει! Να γλιτώσει! Πέταξε το γιαταγάκι καταγής κι είπε με φωνή σκληρή σαν ασφάλι:

- Ναι! Εγώ είμαι! Ο Μίχαλος ο Ρούσης, ο εξωμότης, ο προδότης! Σκοτώστε με να ησυχάσω κι εγώ και εσείς!

Ο Κολοκοτρώνης προχώρησε κατά πάνω του, μα δεν τον σκότωσε. Μόνο τον αγκάλιασε, τον φίλησε στα δυο μάγουλα και του είπε:

- Το σφάλμα σου το εξαγόρασες σήμερα, Μίχαλε Ρούση. Δεν είσαι ούτε προδότης, ούτε εξωμότης. Είσαι Έλληνα! Είσαι ήρωας!

Και ο Μίχαλος Ρούσης γυρίζει πίσω στον τόπο του να συνεχίσει την «αποκαταστημένη» πλέον ζωή του μέσα στην ελληνική ταραγμένη πραγματικότητα και το αλληλοφάγωμα της εποχής.

«Έτσι λοιπόν γίνεται κανείς ήρωας;» αναρωτιέται ο Μίχαλος Ρούσης

Πόσο άραγε πέτυχε ο συγγραφέας τη δικαίωση του προγόνου του;

Το ερωτηματικό που τριβελίζει τη σκέψη μου είναι όχι τι πέτυχε, ή όχι, ο Μ. Καραγάτσης αλλά, τι θα κάναμε εμείς αν βρισκόμαστε μέσα στην πολυτάραχη ζωή του Μίχαλου Ρούση;

Οι συνδυασμοί της φαντασίας του Μ. Καραγάτση μέσα από μυθοπλαστικές εικόνες με κατακλύζουν, δεν αναρωτιέμαι αν αυτά που περιγράφει είναι βιωματικά ή εντελώς φανταστικά. Δεν υπάρχουν περιθώρια για να αποσπάσει την προσοχή του ο αναγνώστης σε τέτοιες λεπτομέρειες.

Μπαίνω μέσα στην πλοκή του έργου και αναζητώ μαζί του την αλήθεια όσο ωμή, πικρή και απaráδεκτη και αν είναι. Βυθίζω τη σκέψη μου βαθιά να αγγίξω τα όριά μου να ξεπεράσω το περιβάλλον της δικής μου φαντασίας, Να δω πόσο θα αντέξω να ακολουθήσω τους ήρωές του για να βρω το δικό μου στίγμα;

Μέσα στη φτιαχτή ευδαιμονία μας ζούμε και προχωράμε σήμερα χαλαρά και τίποτα δεν συμβαίνει. Δεν υπάρχει λόγος να αναστατώσουμε την ησυχία μας, αν όμως λίγο αλλάξουμε τη γραφή του Μ Καραγάτση και την κάνουμε με το μονοτονικό σύστημα, θα εκπλαγούμε. Οι λογοτέχνες του περασμένου αιώνα και ειδικότερα ο Μ. Καραγάτσης είναι εδώ δίπλα μας, ακουμπάνε τα προβλήματά μας, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι δεν έχουμε ενημερωθεί.

Δεν μπόρεσα να αντισταθώ στο κάλεσμα του Μ. Καραγάτση στο «Ο Μεγάλος Ύπνος» και να γυρίσω μαζί με το ήρωά του τον Μιχάλη το Ρούση στην εποχή που οι φοβίες για άγνωστα μικρά πράγματα γινόντουσαν

τεράστιος βραχνάς που τάραζε τα παιδικά μας όνειρα. Μαγεύτηκα από τον τρόπο της εγκαρτέρησης, της αποδοχής για την οριστική και αμετάκλητη δέσμευση που μας ακολουθεί από την ώρα που γεννιόμαστε. Προσπαθούμε σε όλη μας την ζωή να κυριαρχήσουμε πάνω σε αυτή τη δέσμευση, επαναστατώντας πολλές φορές σαν Δον Κιχώτες, μα ξάφνου ο χαμός του αγαπημένου προσώπου μας συγκλονίζει, η παρουσία πλέον του θανάτου αρχίζει να γίνεται παραδεκτή και ο Μ. Καραγάτσης αφήνει το συναισθηματισμό του να κυριαρχήσει μέσα στο έργο όπου δεν υπάρχει στοιχείο γραφής συγγραφέα, υπάρχει μόνο καταγραφή αισθημάτων ανθρώπου, είναι ο ίδιος ο Μιχάλης Ρούσης.

« Ο Μεγάλος Ύπνος »

- *Ο ανθρώπινος πόνος ακουμπισμένος με το μέτωπο στο τζάμι του παραθύρου ενώ ο Αποσπερίτης δεν έλεγε να βασιλέψει ακόμα και ο εσωτερικός μονόλογος που πρέπει μόνος του να τον αντιμετωπίσει.*

«Πεθαίνεις. Είπε μέσα του. Αποχαιρετάς με μάτια ολάνοιχτα τη Ζωή και προχωρείς στο Μεγάλο Ύπνο που ξυπνημό δεν έχει. Κι αυτή την υπέρτατη στιγμή, συλλογίστηκες τον ύπνο το δικό μου, τον ύπνο το μικρό κ' ευτελή που θα χάσω για να προσκυνήσω το θάνατό σου. Είσαι μητέρα απ' την κορφή ως τα νύχια. Μητέρα ως το θάνατο»

- *Το βογγητό της έγινε υπόκωφο, αδύνατο. Δεν είχε κουράγιο να παλέψει. Τότε ο γιατρός, άνοιξε το πουκάμισό της ν' ακροασθεί την καρδιά. Κι ο Μιχάλης είδε το στήθος της μητέρας του. Αυτό τον έκανε να πονέσει και να στοχαστεί πάνω στην παραξενιά του ριζικού. Οι μαστοί που τον έθρεψαν. Τους πρωταντίκρισε τη μέρα που γεννήθηκε. -*

Κάποια στιγμή στην προσπάθειά του να ξεφύγει από τον κλοιό του θανάτου, χρειάζεται έναν άγγελο να του κατευνάσει τον πόνο και αναπάντεχα συνομιλεί τρυφερά με την κόρη του. Είναι τόσο ανθρώπινος, τόσο ζεστός, τόσο αληθινός, κοιτάζει την ζωή μπροστά, προσπαθεί να την δει στα μάτια της μικρής του κόρης, στη συνέχεια της δικής της ζωής..

Κάθε ανάγνωσμα, κάθε μικρή ή μεγάλη αφήγηση είναι βουτηγμένα μέσα στο μίγμα της ανθρώπινης μυρωδιάς, της καφτής ανάσας και του πνιγμένου βογγητού της ηδονής.

Η φύση, οι άνθρωποι, όλες οι δυνάμεις της φύσης αναβρύζουν χυμούς που σκορπίζονται παντού, ο αντρίκιος σπαραγμός για τη δέσμευση της ψυχής από την ύλη καθώς αναζητάει την σαρκική απόλαυση παίρνουν σάρκα και οστά κάτω από τον εκρηκτικό διάλογο του Μ. Καραγάτση.

Σαν σκοτεινός κουρσάρος μπαίνει μέσα στις κάμαρες, στις ταβέρνες με τις τσίγκινες πόρτες και τα καπνισμένα σανίδια στη οροφή, στα μικρά δωμάτια που ο ένας κοιμάται δίπλα στον άλλο και απλώνει τη μορφή του σαν νυκτερινή πάχνη πάνω από την πόλη, πάνω από τη θάλασσα, τον

κάμπο και τα βουνά και σαν στυπόχαρτο απορροφά ότι σκεπάζει με το διάφανο πέπλο της, ανάσες βογκητά, κλάματα, γέλια μεθυσμένων καυγάδες κρωξίματα πουλιών, σκουξίματα ζώων, το βρόγχο των κυμάτων που σκάζουν στα βράχια και τις δίνες του βοριά που μανιασμένος κτυπάει τα σπασμένα παραθυρόφυλλα. Και καθώς το πρώτο χάραμα της αυγής αγγίζει την πάχνη αυτή μαζεύεται και γυρίζει μέσα στη σκέψη του Μ. Καραγάτση όμοιος δαίμονας έτοιμος να τον βασανίσει μέχρι που να απλώσει σε λέξεις το αποτύπωμα πάνω στο άσπρο χαρτί.

(Η μεγάλη χίμαιρα)

- *Περίμεναν τ' αστροπελέκι του Θεού, που θα τους κάψει και θα τους λυτρώσει από μια ζωή αβάσταχτη: «Θεέ! Λυπήσου μας! Σκότωσέ μας! Τώρα, αμέσως, τούτη τη στιγμή!»*

- *Τι το κοιτάς; σαρκάζει η γριά. Είναι πεθαμένο το παιδί σου!*

- *Τότε η Ρειζαίνα σκύβει και πλησιάζει το πρόσωπο του Μηνά, που κειτόταν ασάλευτος κι ανέκφραστος, σα χτυπημένος από κεραυνό. Τον κοιτάει στα μάτια, με μάτια που σπαράζουν από σιχασιά, από μίσος. Και σουρώνοντας τα γέρικα χείλη της, τον φτύνει κατάμουτρα.*

- *Φτου σου! Άτιμε!*

Αναστήλωσε ξανά το κορμί της. Ανάσανε με λυτρωμό. Και στητή, και μεγαλόπρεπη, και φοβερή βγήκε απ' την κάμαρα. –

Συγκλονίζομαι καθώς αντηχούν στα αυτιά μου τα λόγια του θυμού της Ρειζαίνας. Ολόκληρες γενιές, κρυμμένες πίσω από το μικρό φεγγίτη της παρακολούθησης αποκαλύπτονται μέσα στις λέξεις που ο Μ. Καραγάτσης σκαλίζει πάνω στο χαρτί. Ο θυμός του ξεπηδάει μέσα από αιώνες ιστορίας μέσα από την αρχαία τραγωδία που γίνεται σημερινή και κτυπάει κατά πρόσωπο τους παραβάτες του τακτικού και νοικοκυρεμένου συστήματος.

Έρχεται η στιγμή που πρέπει να διαβάσω το τελευταίο έργο του, αυτό που έμεινε μισοτελειωμένο, το *10*. Προς το παρόν το ξεφύλλισα μόνο, έχω την αίσθηση ότι κάτι σημαδιακό κουβαλάνε οι τελευταίες λέξεις του *‘Ας γελάσω’*

Ποιος ξέρει ίσως να είδε μπροστά του το θάνατο να κουβέντιασε μαζί του και αυτό που του είπε να τον έκανε να γράψει αυτές τις λέξεις.

Κάποια στιγμή θα το διαβάσω, ίσως τότε μπορέσω να δω σαν αναγνώστρια τα στοιχεία εκείνα που ήθελε να μας μεταδώσει με το πληθωρικό και ηφαιστειώδες γράψιμό του. γιατί αυτά που διάβασα μέχρι σήμερα έγιναν για μένα βιωματικά κομμάτια ζωής που με κράτησαν για ώρες μέσα στο προσωπικό πνευματικό χώρο του Μ. Καραγάτση.

Ελένη Μπερτσάτου

Αθήνα 16-06-08

Ιπποκράτους 119 11472
Τηλ & Φαξ 210 3625168
Email: elberts@otenet.gr